

ศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสปปายะ: กรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

Study of Learning Areas Based on Sappāya Principles: A Case Study of Wat Phra Mahathatu Woramaha Vihan, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province

¹พระปฐมพร กิตติวโร (อรุณรักษ์) ²พระเมธีวชิราภิรัต

¹Phrapathomporn Kittiworo (Arunrak) ²Phrametheevachirapirat

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Srithammasokkarat Campus

¹Corresponding author, e-mail: pathomporn.aru@student.mbu.ac.th

Received May 5, 2025; Revised May 24, 2025; Accepted: August 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่การเรียนรู้ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช (2) ศึกษาหลักสปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ (3) วิเคราะห์การใช้พื้นที่การเรียนรู้ในวัดพระมหาธาตุฯ ตามหลักสปปายะ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 รูป/คน โดย คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และใช้วิธีการ ผลการวิจัยพบว่า (1) วัดมีคุณสมบัติเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และประเพณีท้องถิ่น (2) พบว่าหลักสปปายะทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ อาวาส โคจร ภัสสะ ปุคคล โกชนะ อุตุ และอิริยาปถ มีส่วนเกื้อหนุนต่อการพัฒนาจิตใจและการเรียนรู้อย่างสมดุล (3) พบว่าวัดมีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต โดยมิบบาทาททั้งในด้านศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม และการพัฒนาจิตใจอย่างสมดุล ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา ได้แก่ การปรับปรุงเส้นทางภายในวัดให้สะดวกกับทุกกลุ่มวัย การใช้เทคโนโลยีสื่อสารหลายภาษา และการจัดระเบียบพื้นที่ช่วงเทศกาลเพื่อรองรับการใช้งานอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธศิลป์ที่มีชีวิตและยั่งยืน

คำสำคัญ: พื้นที่การเรียนรู้; หลักสปปายะ; วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร; การปฏิบัติธรรม

Abstract

This study aimed to (1) examine the concepts and theories related to the learning space of Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat Province, (2) explore the Sappāya principles in Theravāda Buddhism that are

conducive to learning, and (3) analyze the application of Sappāya principles in the temple's learning environment. The research employed a qualitative methodology, utilizing both documentary research and in-depth interviews with 15 purposively selected key informants. The primary research instrument was a structured in-depth interview protocol. The findings revealed that: (1) the temple possesses qualities that enable it to serve as a center for Buddhist learning, encompassing historical, architectural, and local cultural dimensions; (2) all seven aspects of the Sappāya principles—namely suitable dwelling (āṇāsa), movement (gocara), communication (phassa), companionship (puggala), nutrition (bhojana), climate (utu), and physical activity (iriyāpatha)—support mental cultivation and balanced learning; and (3) the temple's environment is highly conducive to Dhamma practice and functions as a living learning space, integrating religious, educational, cultural, and spiritual development roles. The study recommends developing more accessible internal pathways for all age groups, incorporating multilingual communication technologies, and improving spatial management during festivals. These enhancements would support the temple's potential as a dynamic and sustainable center for Buddhist-inspired learning and cultural engagement.

Keywords: Learning Space; Sappāya Principles; Wat Phra Mahathat Woramahawihan; Dhamma Practice

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคมและประเพณีวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยวัดทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักของชุมชน มีบทบาทสำคัญทั้งในเชิงศาสนาและสังคม ด้วยการถ่ายทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยพระสงฆ์ สร้างผลกระทบต่องานวิถีชีวิต ความคิด และการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน วัดในฐานะศูนย์กลางของจิตวิญญาณและชุมชนไทย ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมของชุมชนและที่พึ่งทางจิตใจ วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี อีกทั้งยังมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาทรัพยากรบุคคล และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม

วัดเป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีต คนในชุมชนรอบ ๆ วัดใช้วัดเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การประชุมหมู่บ้าน การประชุมราชการ หรือให้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ (พระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมาล (คงเมือง), 2563) การที่วัดมีความสำคัญดังกล่าวมาแล้วในอดีต ชาวบ้านจึงเห็นถึงความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ โดยผ่านการร่วมมือส่งเสริมสนับสนุนกิจการของวัดและพระสงฆ์เป็นอย่างดี เมื่อมีชุมชนที่ไหนต้องมีวัดที่นั่น หากตั้งชุมชนใหม่หรือตั้งหมู่บ้านใหม่ก็ต้องตั้งวัดตามมาเสมอความใกล้ชิดระหว่างวัดกับชุมชนจึงเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น วัดจึงมีบทบาทสำคัญในการรวมคนทุกเพศทุกวัยให้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและ

สังคม การดูแลรักษาวัดหรือการพัฒนาวัดให้อยู่ในสภาพที่ดีและมีความสวยงาม มีส่วนช่วยสร้างความสามัคคีและความผูกพันระหว่างคนในสังคมไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาไปตามกระแสการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันต่างๆของสังคม รวมไปถึงสถาบันศาสนาด้วย วัดและสถาบันสงฆ์ถูกลดบทบาทลง เนื่องจากสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เกิดสถาบันใหม่ๆที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนและสถาบันการศึกษาระดับสูง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ จากเดิมที่วัดเป็นสถานที่ในการอบรมถ่ายทอด ความรู้และวิชาการต่างๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สอนเปลี่ยนเป็นโรงเรียนและครูอาจารย์ถ่ายทอดความรู้แทนพระสงฆ์ บทบาทของวัดจึงลดความสำคัญลง วัดบางแห่งกลายเป็นเพียงแค่สถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมทางศาสนา และบทบาทของพระสงฆ์ได้ถูกลดทอนลงมาเป็นเพียงผู้นำในการประกอบพิธีกรรมและศาสนกิจเท่านั้น นอกจากนี้ ในปัจจุบัน วัดมีลักษณะของการใช้พื้นที่วัดที่เปลี่ยนแปลงไปจนไม่เหมาะสมกับการใช้งานของพื้นที่ทางศาสนา วัดบางแห่งไม่มีความสงบร่มเย็น ไม่มีความเหมาะสมสำหรับการศึกษาและปฏิบัติธรรม พระสงฆ์จึงไม่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมและประชาชนก็ไม่อยากเข้าวัด ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนไม่มีความผูกพันกันดังเช่นในอดีต

โดยเฉพาะวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งอยู่กลางใจเมืองนครศรีธรรมราช เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดวรมหาวิหาร ในอดีตเป็นศาสนสถานสำคัญที่ใช้สำหรับประกอบพระราชพิธีและพิธีสำคัญต่าง ๆ เช่น การแต่งตั้งเจ้าเมือง การถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พิธีโล้ชิงช้า เป็นต้น โดยมีองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นประธานหลักที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการสืบทอดคติความเชื่อทางพุทธศาสนา (ปราณี จุลภักดิ์, 2562) พัฒนาการของสถาปัตยกรรม การก่อสร้างและแผนผัง ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างศิลปะของคาบสมุทรมลายูตอนบนกับศิลปะลังกา เห็นได้จากรูปแบบการก่อสร้างองค์พระเจดีย์และพระระเบียง ที่มีการดัดแปลงให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น (Dam-Si, C. 2014) เป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่ ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายูใต้ ซึ่งเป็นอาณาบริเวณแรกเริ่มของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับการถ่ายทอดพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาจากประเทศศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 18 จังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายูใต้จึงถือว่าเป็น บริเวณแรก ๆ ที่รับเอาพุทธวัฒนธรรมเถรวาทเข้ามาในภูมิภาคนี้ นั้นแสดงให้เห็นว่าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นแบบอย่างดั้งเดิมและเป็นที่มาของการนับถือพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ในด้านสถาปัตยกรรม พิธีกรรมและคำสอนทางศาสนา (Sukrakarn, C. 2014) วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจึงมิใช่เป็นเพียงปูชนียสถานที่เก่าแก่เท่านั้น หากแต่ยังเป็นรากฐานที่แสดงถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความเลื่อมใส และความศรัทธา ของพุทธศาสนิกชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย กรมศิลปากรจึงได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็น โบราณสถาน เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 วัดแห่งนี้จึงเป็นจุดหมายปลายทางของนักแสวงบุญและนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก ที่มาเพื่อสักการะพระบรมสารีริกธาตุ และสัมผัสกับมนต์เสน่ห์แห่งอารยธรรมอันรุ่งเรืองของอาณาจักรตามพรลิงค์ ภายในเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีพื้นที่การเรียนรู้กรณีวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีโบราณสถานที่สำคัญอยู่มากมาย และแทบทุกที่ทุกทางภายในวัดล้วนมีคุณค่าต่อการศึกษาและมีประโยชน์สำหรับอนุชนทั้งสิ้น (thai PBS, C. 2024) ในแต่ละวันจึงมี

นักท่องเที่ยวนอกจากทั่วสารทิศ พุทธศาสนิกชนทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนเยาวชนจากสถานที่ต่าง ๆ ได้เข้ามกราบนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นจำนวนมาก

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ: กรณีสึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ และสามารถขยายนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารวัดในพุทธศาสนาอื่นๆ เพื่อจะได้ฟื้นฟูบทบาทของวัดให้กลับมาเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีพื้นที่การเรียนรู้กรณี วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์พื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ กรณีสึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) โดยมีแนวทางหรือขั้นตอนการดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

1.การศึกษาจากเอกสาร ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์และแหล่งข้อมูลสำคัญ ดังนี้ 1) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ผู้วิจัยศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่มาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับแปลไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจาก คัมภีร์อรรถกถา เอกสารงานเขียนของผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา หนังสือตำรา บทความ บทสัมภาษณ์ เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมโดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เอกสาร และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจัดเก็บข้อมูลศึกษาสภาพพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อตอบใจทกวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 และจะนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 2 และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักสัปปายะที่เหมาะสมในการเรียนรู้ เพื่อนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 3

2.ขั้นสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมด้านเนื้อหา ความเชื่อมั่น และความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นก็ได้จัดทำเอกสารเพื่อขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากสถาบันมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหลังจากเครื่องมือผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการแล้ว

ผู้วิจัยจึงนำเครื่องมือดังกล่าวไปสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงที่กำหนดไว้

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการสำคัญซึ่งดำเนินการโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงประเด็นกับการศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ : กรณีสถาปัตย์พระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยผู้วิจัยได้ขออนุญาตการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมทั้งเตรียมเครื่องมือการสัมภาษณ์และขออนุญาตจากหน่วยงานและผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นทางการซึ่งจะต้องมีเอกสารรับรองก่อนจึงจะดำเนินการขั้นตอนถัดไปได้ จากนั้นจึงดำเนินการนัดหมายและกำหนดเวลาสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 15 คนซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ กลุ่มนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาและกลุ่มบุคลากรผู้ปฏิบัติงานและมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารโดยจัดให้การสัมภาษณ์เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นและถ่ายทอดประสบการณ์ได้อย่างเต็มที่ โดยยึดแนวคำถามจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลักเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และก่อนจบการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการย้ำถามและสรุปซ้ำต่อหน้าผู้ให้สัมภาษณ์ พร้อมทั้งจัดเก็บข้อมูลโดยคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ในขั้นตอนถัดไป

4.ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องสภาพพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และหลักสัปปายะที่เหมาะสมในการเรียนรู้ อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ เพียงพอ รอบด้านแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แยกให้เห็นประเด็นพื้นที่การเรียนรู้ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามหลักสัปปายะ 7 หลังจากได้วิเคราะห์ข้อมูลอย่างครบถ้วน ถูกต้องเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงนำมาเขียนเป็นรายงานการวิจัย เพื่อเสนอสอบป้องกันจากคณะกรรมการ เมื่อผ่านการพิจารณาแล้ว จะได้นำมาเข้าเล่มตีพิมพ์เป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1.แนวคิดทฤษฎีพื้นที่การเรียนรู้กรณี วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า“พื้นที่การเรียนรู้” หมายถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลทั้งในด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม โดยไม่จำกัดอยู่เพียงในระบบการศึกษาแบบห้องเรียน แต่รวมถึงแหล่งเรียนรู้นอกระบบที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสถานที่ ผู้คน วัฒนธรรม และประสบการณ์ตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของพระพุทธศาสนา การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการรับฟังคำสอนเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงผ่านอายตนะทั้งหก ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดปัญญาทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระตามลำดับขั้นของปัญญา 3 ประการ ได้แก่ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา พื้นที่วัดจึงสามารถกลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทั้งความรู้ภายนอกและการพัฒนาภายในได้พร้อมกันกรณีของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่าสถานที่แห่งนี้มีองค์ประกอบที่สอดคล้องกับแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้อย่างชัดเจน กล่าวคือ

เป็นสถานที่ที่มีบริบททางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และธรรมะที่เข้มข้น ซึ่งสามารถกระตุ้นให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง ทั้งในเชิงข้อมูลและเชิงจิตใจ พื้นที่ต่าง ๆ ภายในวัด เช่น องค์พระบรมธาตุเจดีย์ พระวิหารหลวง วิหารเขียน และบริเวณรอบพระระเบียง ล้วนมีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงบูรณาการ ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ทั้งทางสายตา สัมผัส (พระครูสิริธรรมาภวิรัต และคณะ, 2560) และการมีส่วนร่วมแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้ยังสัมพันธ์กับหลักสัปปายะ 7 ประการในพระพุทธศาสนาที่เน้นสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม ได้แก่ อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัตตสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตสัปปายะ และอิริยาพลสัปปายะ ซึ่งในวัดพระมหาธาตุฯ พบว่ามีองค์ประกอบที่สะท้อนหลักธรรมดังกล่าวอยู่ในระดับที่เด่นชัด ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์หลายท่านได้แสดงความเห็นว่าวัดแห่งนี้มิใช่เพียงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต (Living Learning Space) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนเกิดความเข้าใจในพุทธศิลป์ ประวัติศาสตร์ และหลักธรรมไปพร้อมกันในพื้นที่เดียวกันโดยสรุป แนวคิดทฤษฎีพื้นที่การเรียนรู้ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ยืนยันว่าหากวัดได้รับการจัดการพื้นที่และกิจกรรมอย่างมีระบบสอดคล้องกับหลักธรรมและบริบทวัฒนธรรมในท้องถิ่น วัดจะสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและมีความหมายต่อสังคมไทยทั้งในมิติของศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2.หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า “สัปปายะ” (แปลว่า สิ่งที่เกิดกุศล หรือสิ่งที่เหมาะสม) เป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการศึกษา ปฏิบัติธรรม และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ หลักสัปปายะในคัมภีร์พระไตรปิฎกแบ่งออกเป็น 7 ประการ ได้แก่ อาวาสสัปปายะ (สถานที่อยู่ที่เหมาะสม) โคจรสัปปายะ (เส้นทางการสัญจรที่เหมาะสม) ภัตตสัปปายะ (การพูดคุยกสื่อสารที่เหมาะสม) บุคคลสัปปายะ (บุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม) โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม) อุตสัปปายะ (สภาพอากาศที่เหมาะสม) และอิริยาพลสัปปายะ (กิจกรรมหรืออิริยาบถที่เหมาะสม)หลักสัปปายะทั้ง 7 นี้ ไม่ได้เน้นเฉพาะสิ่งแวดล้อมภายนอกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบริบททางจิตใจและสังคม ที่ส่งผลต่อความสงบ สมาน และการบำเพ็ญปัญญา(วิเชียร นามการ และคณะ, 2564)

หลักธรรมนี้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะการเรียนรู้ในวัดซึ่งเป็นพื้นที่ทางศาสนา วัฒนธรรม และจิตวิญญาณการศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาทยังแสดงให้เห็นถึงแนวคิดเรื่อง “การสร้างสภาพแวดล้อมแห่งธรรมะ” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เสริมพลังให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าถึงคุณค่าแห่งการเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นความสงบของสถานที่ ความเรียบง่ายของวิถีชีวิต ความมีศีลธรรมของบุคคลรอบตัว หรือแม้แต่ธรรมชาติที่เอื้ออำนวย สิ่งเหล่านี้ล้วนช่วยให้จิตใจอ่อนโยน เปิดรับ และเจริญงอกงามทางปัญญาได้ง่ายขึ้น ซึ่งถือเป็นแก่นสำคัญของการศึกษาแบบพุทธจากการทบทวนคัมภีร์และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลเชิงลึก พบว่า หลักสัปปายะไม่ใช่เพียงข้อกำหนดทั่วไปในการดำรงชีวิต แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ทั้งในวัดและชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการฟื้นฟูวัดให้กลับมาเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน หลักสัปปายะจึงเป็นกลไกที่มีพลังในการเชื่อมโยง “ธรรมะ-คน-สถานที่” เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนกล่าวโดยสรุป การศึกษาหลักสัปปายะใน

พระพุทธศาสนาเถรวาท ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าที่ลึกซึ้งของแนวคิดนี้ในฐานะหลักการพื้นฐานในการจัดพื้นที่เพื่อการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมในวิถีแบบพุทธ และสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่วัดให้มีความสัปปายะทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณ เพื่อส่งเสริมให้วัดกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและยั่งยืนในระยะยาว

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3. พื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ กรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า วัดแห่งนี้มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในฐานะพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธศาสนา โดยมีองค์ประกอบทางกายภาพและนามธรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และยังสามารถบูรณาการเข้ากับมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบได้อย่างกลมกลืนวัดพระมหาธาตุฯ เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมของภาคใต้ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน องค์พระบรมธาตุเจดีย์ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของวัด ไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์แห่งศรัทธาของชาวพุทธเท่านั้น หากยังสะท้อนพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมและคติความเชื่อที่สืบทอดจากลัทธิขงจื๊ออย่างต่อเนื่อง การจัดวางผังพื้นที่วัด รวมถึงโบราณสถานต่าง ๆ รอบองค์เจดีย์ เช่น พระระเบียง วิหารหลวง และศาลาต่าง ๆ ล้วนได้รับการจัดวางในรูปแบบที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวทางกายภาพ การเวียนเทียน การเดินชม และการทำสมาธิ ซึ่งสอดคล้องกับอาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ และอิริยาปถสัปปายะอย่างเด่นชัดด้านประติมากรรมและศิลปกรรม

วัดแห่งนี้มีพระพุทธรูปและงานปูนปั้นที่แสดงออกถึงพุทธศิลป์ภาคใต้แบบร่วมสมัยและดั้งเดิมอย่างหลากหลาย ซึ่งมีใช้เพียงสิ่งตกแต่งทางศิลปะเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น “สื่อการเรียนรู้” ทางจิตวิญญาณ (พระมหาอิทธิพล อภิภูณโณ, 2566) ที่เชื่อเชิญให้ผู้ชมได้ใคร่ครวญ สังเกต และตั้งคำถามถึงเนื้อหาในพุทธธรรมผ่านภาพและรูปทรง ซึ่งลักษณะเช่นนี้สะท้อนถึงภัสสสัปปายะ และเมื่อรวมเข้ากับการมีบุคคลผู้ให้ความรู้ เช่น พระวิทยากรหรือมัคคุเทศก์ ก็ยิ่งเสริมพลังของบุคคลสัปปายะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกทั้งขนบธรรมเนียมและประเพณีที่วัดดำเนินอยู่เป็นประจำ เช่น งานบุญประเพณีประจำปี การจัดเวียนเทียนในวันสำคัญ หรือการอบรมเยาวชน ล้วนเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงเนื้อหาในพระไตรปิฎก แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้คุณค่าทางสังคม เช่น ความสามัคคี การรู้จักบทบาทของตนในสังคม และความเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมที่สัมพันธ์กับหลักสัปปายะทั้ง 7 อย่างแนบแน่นแม้โดยภาพรวมจะพบว่าวัดพระมหาธาตุฯ มีศักยภาพสูงในฐานะแหล่งเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ แต่จากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์ ยังพบข้อจำกัดบางประการที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม เช่น การขาดระบบนำชมที่เป็นมาตรฐาน ข้อมูลอธิบายที่ยังไม่ครอบคลุมในหลายจุด โดยเฉพาะสำหรับนักเรียนและนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการผู้เยี่ยมชมในช่วงเทศกาลที่ยังขาดความเป็นระบบ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อบรรยากาศแห่งการเรียนรู้โดยรวมอย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาโดยรวมสามารถกล่าวได้ว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมิใช่เป็นเพียงโบราณสถานทางศาสนา หากแต่เป็น “พื้นที่การเรียนรู้มีชีวิต” ที่หล่อหลอมองค์ประกอบแห่งศรัทธา ปัญญา และวัฒนธรรมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล และสามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาวัดอื่น ๆ ให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบททางศาสนาและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

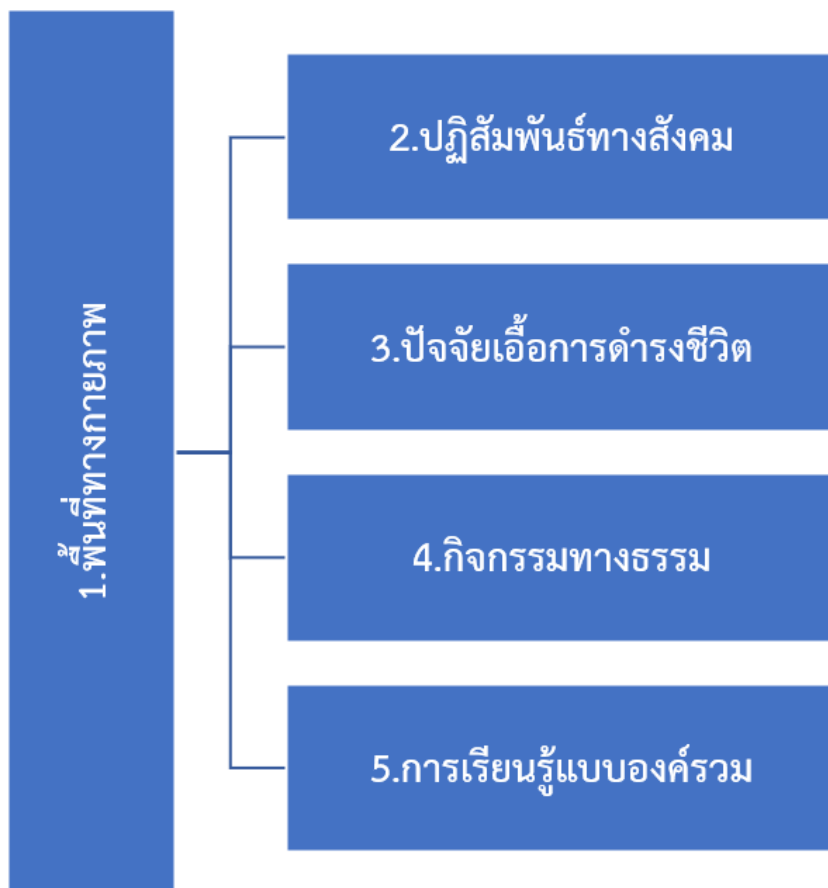
1. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้กรณีวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จากผลการศึกษา พบว่า “พื้นที่การเรียนรู้” ในมิติของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมิได้หมายถึงเพียงแค่สถานที่ในทางกายภาพ แต่รวมถึงประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งแวดล้อมที่มีความหมายทางจิตวิญญาณ อย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura A. ในหนังสือ Social foundations of thought and action ที่กล่าวว่าการเรียนรู้เกิดจากการสังเกต พฤติกรรม การมีแบบอย่าง และการเสริมแรงจากสิ่งแวดล้อม (Bandura A., C. 1986)

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าหลักสัปปายะทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ อาวาส, โคจร, ภัตตะ, ปุคคล, โภชนะ, อุตุ และอิริยาบถ มีความสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะในวัดที่มีบทบาททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเช่นวัดพระมหาธาตุฯ ซึ่งสะท้อนถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสมาธิ การใคร่ครวญ และการพัฒนาจิตใจ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกียรติศักดิ์ ไชยพัฒนะพุกข ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลัก “สัปปายะ” สู่การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ ผลการวิจัยพบว่าหลักสัปปายะเป็นเครื่องมือในการสร้าง “การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ” โดยเน้นที่สภาพแวดล้อมที่สงบ ร่มเย็น และเกื้อหนุนต่อภavana (เกียรติศักดิ์ ไชยพัฒนะพุกข, 2566)

3. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์พื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะในพื้นที่ศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จากการวิเคราะห์เชิงลึก พบว่าวัดพระมหาธาตุฯ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต โดยมีองค์ประกอบครบถ้วนตามหลักสัปปายะ เช่น การมีพื้นที่ร่มรื่น เงียบสงบ สิ่งปลูกสร้างที่สะท้อนคติความเชื่อทางศาสนา รวมถึงกิจกรรมประเพณีที่ส่งเสริมศรัทธาและการมีส่วนร่วมของชุมชน การวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิมลสุวรรณกรและคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารวัดให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการบริหารวัดให้เป็นพื้นที่เรียนรู้วิถีพุทธควรมีทั้งมิติทางกายภาพ เนื้อหา และความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในกรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (พระครูวิมลสุวรรณกร และคณะ, 2566) และนอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพรชาติ พุทธสโร ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาหลักสัปปายะที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมในเขตจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความมี “สัปปายะ” ในแต่ละด้านมีผลโดยตรงต่อการปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิภาพ (พระพรชาติ พุทธสโร, 2561)

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ค้นพบ ผู้วิจัยจึงได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังรูปต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 แสดงองค์ความรู้การจัดพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะภายในวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ: กรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จากผลการวิจัยพบว่า การจัดพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มิได้เป็นเพียงการจัดระเบียบทางกายภาพ หากแต่สะท้อนการบูรณาการองค์ความรู้แบบองค์รวมที่เชื่อมโยงระหว่าง “พื้นที่ทางกายภาพ” กับ “พลวัตทางสังคมและจิตวิญญาณ” อย่างมีระบบ โดยสามารถจำแนกเป็น 5 มิติที่สัมพันธ์กันดังแผนภาพ ได้แก่

1. พื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) หมายถึงโครงสร้าง สภาพแวดล้อม สถาปัตยกรรม และความสงบร่มเย็น ซึ่งทำหน้าที่เป็นปัจจัยพื้นฐานตามหลักอวาสาสัปปายะและโคจรสัปปายะ เป็นรากฐานของการจัดการเรียนรู้ในวัดอย่างเหมาะสม

2. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) เป็นผลที่เกิดจากการมีพื้นที่วัดที่เปิดกว้างต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมบุคคลสัปปายะและภัสสะสัปปายะ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ผ่านความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรมร่วมกัน

3. ปัจจัยเอื้อการดำรงชีวิต (Supportive Living Factors) สอดคล้องกับโภชนาการสัปปายะและอตุสัปปายะ โดยเน้นว่าพื้นที่การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเอื้อต่อสุขภาวะกายและใจของผู้ปฏิบัติธรรม เช่น อากาศถ่ายเทดี อาหารเหมาะสม และมีพื้นที่พักผ่อนรองรับทุกกลุ่มวัย

4. กิจกรรมทางธรรม (Spiritual Activities) พื้นที่วัดไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม หากแต่เป็นพื้นที่ของการปฏิบัติธรรมที่เอื้อต่ออริยาบถสัปปายะ ส่งเสริมการบำเพ็ญจิตและเจริญสติ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในระดับจิตวิญญาณ

5. การเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Learning) เป็นผลรวมจากองค์ประกอบข้างต้นที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีชีวิต ทั้งในระดับปัจเจกและชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางแห่งปัญญาและจริยธรรม ซึ่งถือเป็นความรู้ใหม่ที่เสนอให้วัดในพระพุทธศาสนาได้รับการพัฒนาให้เป็น “พื้นที่เรียนรู้เชิงสัปปายะที่มีชีวิต” (Living Sappāya Learning Space)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ถือเป็นกรอบแนวคิดใหม่ในการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะกับการพัฒนาพื้นที่วัดให้เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ จิตตาวินยาส และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเชื่อมโยงระหว่างสิ่งแวดล้อม กายภาพ สังคม และจิตวิญญาณอย่างสมดุล ทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นโมเดลต้นแบบสำหรับการพัฒนาวัดในบริบทอื่น ๆ ต่อไป

โมเดลนี้สะท้อนการพัฒนา “พื้นที่การเรียนรู้เชิงสัปปายะ” ที่สามารถประยุกต์ใช้กับวัดอื่น เพื่อยกระดับเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ศรัทธา และจริยธรรมในชุมชนได้อย่างยั่งยืน.

บทสรุป

จากการวิจัยพบว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะทั้ง 7 ประการ ได้แก่ อาวาส โคจร ภัตตาคาร ปุคคล โภชนะ อตุ และอริยาบถ โดยมีองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ประเพณี และบทบาทพระสงฆ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจอย่างสมดุล อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัด เช่น ความแออัดในช่วงเทศกาลและการสื่อสารหลายภาษาที่ยังไม่ทั่วถึง จึงเสนอให้พัฒนาระบบการจัดการพื้นที่และการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพุทธอย่างยั่งยืน. ตลอดจนสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาวัดอื่นๆ ให้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การปฏิบัติธรรม และการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำนโยบายพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักสัปปายะ 7 ประการเป็นกรอบแนวทางในการจัดพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ทั้งในมิติกายภาพและจิตวิญญาณ

2. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ควรดำเนินการพัฒนาระบบสื่อสารและแผนผังพื้นที่การเรียนรู้ให้มีความชัดเจน เช่น การติดป้ายบรรยายหลายภาษา การจัดทำเส้นทางธรรมะ (Dhamma Walk) และการจัดสื่อเสียงตามจุดต่าง ๆ เพื่อบริการผู้มาเยือนที่หลากหลาย โดยเฉพาะนักเรียน นักท่องเที่ยว และผู้ปฏิบัติธรรม

3. หน่วยงานด้านการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ (มจร., มมร.) ควรบรรจุเนื้อหาเรื่อง "หลักสัปปายะกับการจัดการพื้นที่เรียนรู้" ลงในหลักสูตรวิชาพุทธศาสตร์ การจัดการการศึกษา หรือ พัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับคุณภาพการเรียนรู้ทางธรรม

4. องค์กรพัฒนาท้องถิ่น (เทศบาล/อบต.) ควรใช้ข้อมูลจากงานวิจัยนี้ประกอบการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมร่วมกับวัด โดยประยุกต์แนวคิดพื้นที่เรียนรู้เชิงสัปปายะเพื่อยกระดับวัดในชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่สร้างจิตสำนึกและคุณธรรมของประชาชนทุกกลุ่มวัย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) ควรศึกษาวัดในภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีลักษณะแตกต่างกันเช่นวัดในเมืองและวัดชนบท เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพการนำหลักสัปปายะไปใช้ในบริบทที่หลากหลาย

2. การใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) แนะนำให้ผสานวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เช่น การใช้แบบสอบถามควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อประเมินระดับความสัปปายะในเชิงสถิติได้อย่างแม่นยำและนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย

3. การศึกษาเฉพาะด้านของหลักสัปปายะ ควรแยกศึกษาองค์ประกอบของสัปปายะเป็นรายข้อ เช่น การวิเคราะห์ “อุตุสัปปายะ” ในเชิงจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม หรือ “ภัตตสัปปายะ” ในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อสร้างองค์ความรู้ลึกเชิงเฉพาะด้านที่สามารถนำไปพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้เฉพาะกลุ่มได้

เอกสารอ้างอิง

เกียรติศักดิ์ ไชยพัฒนะพฤษ. (2566). “การประยุกต์ใช้หลัก “สัปปายะ” สู่การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ”. *วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(2), หน้า 114-135.

พระครูวิมลสุวรรณกร และคณะ. (2566). “การบริหารวัดให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธในจังหวัดนนทบุรี”. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 9(1), หน้า 254-264.

พระครูสิริธรรมมาภิรัต, ผศ.ดร. และคณะ (2560). แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนารูปแบบกระบวนการประเพณีการสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยญาณสังวร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระพรชาติ พุทธสโร. (2561). การศึกษาหลักสัปปายะที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมในเขตจังหวัดสุรินทร์. (*วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอิทธิพล อภิปัญโญ. (2566). การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 7 ในการพัฒนาวัดบางวงศ์ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมานุษยวิทยาทางพระพุทธศาสนา*, 8(2), หน้า 150-162.

พระอธิการสุรศักดิ์ สุขมาโล. (2563). “วัดกับศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาของชุมชน”. *วารสารชัยภูมิปริทรรศน์*, 3(1), หน้า 37-49.

- ปราณี จุลภักดี. (2562). “การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเป็นมรดกโลก”. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 11(3), หน้า 112–116.
- วิเชียร นามการ และคณะ (2564). การประยุกต์หลักสัปปายะ 7 พัฒนาเผยแพร่การสอนวิชาสมาธิ เพื่อความสันติสุขของสังคม. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 6(3), หน้า 441–456.
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. *Inglewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall*.
- Dam-Si. (2014). อิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนาลังกาวงศ์ที่มีต่อศิลปกรรมเมืองนครศรีธรรมราช. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์*, 12(2), หน้า 45–60
- Sukrakarn, C. (2014). “วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร: ศูนย์กลางของพุทธศาสนาเถรวาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”. *วารสารพุทธศาสนาและวัฒนธรรม*, 9(1), หน้า 23–35.
- Thai PBS. (2024, April 28). วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเตรียมผลักดันขึ้นทะเบียนมรดกโลก. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 มีนาคม 2568 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/348649>